

TAKSİTLE SATIMDA ALICININ TEMERRÜDÜ HALİNDE SATICININ SEÇİMLİK HAKLARI

*Yrd. Doç. Dr. Mehmet ALTUNKAYA**

ÖZET

Taksitle satım sözleşmesi, Borçlar Kanunu madde 222-224 arasında düzenlenmiştir. Medenî Kanun 764-765'te yer alan mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun madde 6/A'da yer alan taksitle satışa ilişkin hükümler de aynı konu ile ilgilidir. Bütün düzenlemelerde, daha çok sözleşmenin zayıf tarafı olan alıcıyı koruyucu hükümler bulmak mümkündür. Taksitle satımda alıcının temerrüdü halinde satıcı, gecikmiş taksidin ifası ve gecikme tazminatı isteme, sözleşmeden dönme ve satılan şeyin mülkiyetini isteme hakkına sahiptir. Ayrıca, muacceliyet kaydı varsa, geri kalan borcun tamamının ödenmesinin istenilmesi de mümkündür.

Anahtar Kelimeler : Taksitle satım sözleşmesi, alıcının temerrüdü, sözleşmeden dönme, muacceliyet kaydı.

ABSTRACT

Installment sale agreement has been regulated in Code of Obligation between articles 222-224. Reservation of ownership agreement regulated in articles 764-765 of Civil Code and the clauses relating to installment sale regulated in article 6/A are concerned with the subject stated. In all regulations, clauses in favor of creditor being the weak part of the agreement can be found frequently. In case of default of the creditor in installment sale, seller has the alternative rights of requesting performance of delayed installment and damages due to delay, dissolution of agreement and requesting ownership of the sold thing. Furthermore it is possible to request rest of the debt should there is acceleration clause in the agreement.

Key Words : Installment sale agreement, default of the creditor, dissolution of agreement, acceleration clause

I. Genel Olarak

Taksitle satım, satıcının, bedeli tamamen ödenmeden malı alıcıya teslim ettiği, alıcının da satım parasını taksitlerle ödeme borcu altına girdiği satım-

* Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

dır¹. Sadece taşınır satımına konu olan mal ve haklar taksitle satım kapsamına girer. Nitekim, BK. m. 222/I'de "menkul bir mal" ifadesi kullanılmıştır. Taşınmazlarda ise taksitle satım hükümleri uygulanmaz². Buna karşılık, tapuya kayıtlı olmayan taşınmazlar taksitle satıma konu olabilir³.

Bir hukukî işlemin taksitle satım olarak nitelendirilebilmesi için, bedelin taksitler halinde ödenmesi gerekir. Diğer taraftan, taksitle satım için, satılının alıcıya hiç olmazsa taksitlerin bir kısmının ödenmesinden önce teslim edilmiş olması gerekir. Taksitlerin birbirine eşit veya vadeler arasındaki sürelerin aynı olması şart değildir⁴. Taksitle satım için taksitlerin birden fazla olması yeterlidir. Böylelikle taksitle satımdan sözdebilmek için en az

¹ Guhl/Merz/Kummer, Das Schweizerische Obligationenrecht, 8. Auf. Zürich 1991, 305; Tandoğan, Haluk, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. I/1, İstanbul 1990, 301; Feyzioğlu, N. Feyzi, Borçlar Hukuku, İkinci Kısım, Akdin Muhtelif Nevileri, C. I, İstanbul 1980, 144; Bilge, Necip, Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, Ankara 1971; 111; Çörtoğlu, Sahir, Tüketicinin Korunması Yönünden Taksitle Satım Sözleşmeleri, AİTİA Dergisi, C. 6, S. 1-2, Ankara 1974, 265; Zevkliler, Aydın/Havutçu, Ayşe, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Ankara 2007, 84; Aral, Fahrettin, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Ankara 2006, 179; Serozan, Rona, Borçlar Hukuku Özel Bölüm, İstanbul 2006, 178; Yavuz, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri, Özel Hükümler, İstanbul 2006, 117; Aslan, Yılmaz, Tüketici Hukuku, Bursa 2004, 314; Akıncı, Şahin, Karşılaştırmalı Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Konya 2004, 80; Ozanoğlu, Hasan, Tüketicinin Korunması Açısından Taksitle Satım Sözleşmesi, Ankara 1999, 45; İnceoğlu, Murat, Taksitle Satımlarda Tüketicinin Korunması, İstanbul 1998, 1; 2008 tarihli Türk Borçlar Kanunu Tasarısı madde 252'de, "taksitle satış, satıcının, satılan taşınırı alıcıya satış bedelinin ödenmesinden önce teslim etmeyi, alıcının da satış bedelini kısım kısım ödemeyi üstlendikleri satışır" şeklinde tanımlanmıştır (Bkz. T.C. Adalet Bakanlığı, Türk Borçlar Kanunu Tasarısı, Ankara 2008, 62 vd.).

² Giger, Hans, Kommentar zum geplanten Konsumkreditgesetz, Zürich 1980, Art. 226a, N. 5; Ansay, Tuğrul, Türk Borçlar Hukukuna Göre Taksitle Satışlar ve Satıcı, Ankara 1954, 30; Tandoğan, 299; Bilge, 113; Zevkliler/Havutçu, 85; Aral, 180; Yavuz, 117; Ozanoğlu, 60.

³ Tandoğan, 302; Zevkliler/Havutçu, 85; Aral, 180; Yavuz, 117.

⁴ Becker, Herman, Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch, Bd. IV, Obligationenrecht II. Abt., Bern, 1934, Art. 226, N. 6; Tandoğan, 301; Tunçomağ, Kenan, Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. II, İstanbul 1977, 320; Zevkliler/Havutçu, 85; Aral, 180; Yavuz, 117; Aslan, 317; Akıncı, Özel Hükümler, 80; Ozanoğlu, 57; İnceoğlu, 2.

iki taksidin bulunması gerekir⁵.

Taksitle satım, daha çok peşin olarak alım gücüne sahip olmayan, ekonomik olarak zayıf durumda bulunan alıcıların başvurduğu bir sözleşme tipidir. Bazen bu sözleşmede satıcının ekonomik gücünü kötüye kullanma ihtimali olabilir. Bu sebeple taksitle satım sözleşmesi kanun koyucu tarafından özel olarak düzenleme altına alınmıştır⁶.

Taksitle satım, veresiye satımın bir türüdür. Bu sebeple, en önemli problemlerden birisi, alıcının temerrüdü konusudur. Nitekim, kanunî düzenlemelerde bu husus göz önüne alınarak, taksitle satım özellikle bu açıdan ele alınmıştır. Ancak, taksitle satım sözleşmesinin hükümleri incelenirken, satım konusunun alıcıya devrine kadar olan dönem ile malın devrinden sonra olan dönem ayrı ayrı ele alınmalıdır. Alıcının taşınır bir malın satış bedelini önceden kısım kısım ödemeyi, satıcının da bedelin tamamen ödenmesinden sonra malı teslim etmeyi üstlendiği satış, ön ödemeli taksitle satıştır. Borçlar Kanunu'nda ön ödemede temerrüde düşme konusu düzenlenmemiştir. Böyle durumlarda, Borçlar Kanunu'nda yer alan genel hükümlere başvurulmalıdır⁷. Bu sebeple çalışmamızda sadece malın devrinden sonra alıcının satım parasını taksitler halinde ödemesi ve bu aşamada temerrüde düşmesi üzerinde durulmuştur.

II- Taksitle Satımda Alıcının Temerrüdü Halinde Satıcının Seçimlik Hakları

Taksitle satımda, satıcının temerrüdü konusu peşin taşınır satımlarına göre bir farklılık göstermez. Çünkü genel hükümler bu konuda da geçerli olmaktadır (BK. m. 106-108 ve 187-188). Buna karşılık, taksitle satım sözleşmesinde alıcının temerrüdü BK. 106 vd. maddelerinden farklı bir şekilde düzenlenmiştir. Taksitle satım sözleşmesinde alıcının taksidini zamanında ödeyememesi ve bu sebeple temerrüde düşmesi durumu için özel bir koruma getirilmiştir. Gerçekten de, alıcı taksitlerden birini ödemede temerrüde düşerse, satıcı BK. m. 222-224 hükümlerine göre bazı haklara sahiptir. Bu hükümlerle, alıcı BK. m. 106-108 ve BK. m. 211, 212'de düzenlenen durumdan daha avantajlı bir duruma getirilmiş olmaktadır. Çünkü, alıcı ekonomik

⁵ Tandoğan, 301; Ansay, 18; Feyzioğlu, 150; Zevkliler/Havutçu, 85; Aral, 179; Serozan, Özel Bölüm, 178; Yavuz, 117; Çörtoğlu, 266; Taylan, Erbay, Taksitle Satışlar, Yasa Dergisi, Haziran 1980, 799; Ozanoğlu, 56.

⁶ Yavuz, 118; Ozanoğlu, 25.

⁷ Ozanoğlu, 236; Türk Borçlar Kanunu Tasarısı madde 263-272 arasında ön ödemeli taksitle satış düzenlenmiştir. Tasarıda, ön ödemeli satışlarda alıcının temerrüdü konusunda da düzenleme vardır (Tasarı, 65 vd.).

olarak zayıf durumda olan ve bu haliyle ödeme güçlükleri ile karşılaşabilecek kimsedir. Satıcının ekonomik gücünü kötüye kullanması ihtimaline karşı alıcı daha fazla korunmaya muhtaçtır. Bu sebeple, Borçlar Kanunu'nun genel hükümlerine göre, satıcının başvurabileceği imkânlar açısından sözleşmenin zayıf tarafı olan alıcı lehine bazı sınırlamalar getirilmiştir⁸.

Taksitle satımla ilgili Borçlar Kanunu'nda yer alan hükümler, sadece alıcının taksitleri ödemede temerrüde düşmesi durumunda uygulanacak hukukî sonuçlara ilişkindir. Bunun yanında, MK. 764 ve 765. maddelerinde yer alan mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine ilişkin düzenlemeler de, Borçlar Kanunu'ndaki ilgili hükümlerin tamamlayıcısı durumundadır⁹. Kanun koyucu, taksitle satımda, ekonomik çalkantılar arasında boğulan, ödeme güçlüğü çekmesi sebebiyle sözleşmenin yapılması sırasında bir tür müzayaka halinde bulunan alıcıyı, sözleşme serbestisine de müdahale ederek, "*alıcıya bundan ziyade borç yükleyen sözleşmeler batıldır*" (MK. m. 223/son) diyerek korumak istemiştir.

Taksitle satım, asıl olarak peşin satımlardan temerrüdün sonuçları açısından ayrılmaktadır. Öncelikle, borçlunun temerrüdü halinde alacaklının seçim hakkının kapsamı, taksitle satımlarda daraltılmıştır¹⁰. Taksitle satımda mal teslim edilip de alıcının taksitlerden birini ödemede temerrüde düşmesi halinde¹¹, BK. m. 222'de satıcıya üç hak tanınmıştır¹². Bunlar;

- Gecikmiş taksidin ifası ve gecikme tazminatı isteme hakkı,
- Sözleşmeden dönme hakkı,
- Satılan şeyin mülkiyetini isteme hakkı.

Satıcı BK. m. 222'de sayılan bu seçimlik haklardan başka bir de, kalan taksitlerin muacceliyetini talep etme hakkına sahiptir (BK. m. 224). Fakat satıcı bu seçimlik haklardan başka semenin ödenmesinden vazgeçerek müs-

⁸ Ozanoğlu, 235.

⁹ Ozanoğlu, 238.

¹⁰ Ansay, 39.

¹¹ Malın tesliminden önce alıcının taksitleri ödemede temerrüde düşmesi söz konusu olmaz. Çünkü malın taksidinden önce yapılan ödemeler, taksit olarak nitelendirilemez. Satıcının malı teslim etmezden önce taksitlerin ödenmesini istemesi, ödemezlik defii ile karşılaşır (Ozanoğlu, 237, dn. 11).

¹² Tandoğan, 294; Taylan, 800; Aral, 182; Ozanoğlu, 238; Tasarı m. 258/II'de, "alıcı taksitleri ödemede temerrüde düşerse satıcı, muaccel olmuş taksitlerin veya geri kalan satış bedelinin tamamının bir defada ödenmesini isteyebilir ya da sözleşmeden dönebilir" şeklinde satıcının seçimlik hakları düzenlenmiştir.

pet zararının tazmin edilmesini isteyemez¹³.

Taraflar ifa için belirli gün kararlaştırmış ise, borçlu ödeme gününü ifade bulunmaksızın geçirdiği takdirde mütemerrit olur¹⁴. Gerçekten de, taksitle satımda genellikle taksitlerin ödenme günü belli olduğundan satıcının alıcıyı temerrüde düşürmek için ayrıca ihtarda bulunmasına gerek yoktur¹⁵. Eğer taksitlerin vadesi satıcının yapacağı bir ihbarla belli oluyorsa, alıcı ihtara gerek kalmaksızın kendiliğinden mütemerrit olur. Bu ihbar, ihtar yerini tutar¹⁶.

Kural olarak, alıcının temerrüde düşebilmesi için kusurlu olması gerekmez. Başka bir deyişle, genel olarak kusur temerrüdün şartı değildir. Kusur olmasa dahi temerrüt meydana gelebilir¹⁷. Fakat temerrüdün bazı sonuçları için borçlunun temerrüde düşmekte kusurlu olması gerekir. Şöyle ki, temerrüt yüzünden gecikme tazminatı (BK. m. 102) veya BK. m. 106'ya dayanarak ifa yerine tazminat talebinde bulunulabilmesi veya sözleşmeden dönme halinde tazminat istenebilmesi (BK. m. 108) alıcının kusurlu olmasına bağlıdır¹⁸. Bununla birlikte, para borcunda temerrütte borçludan temerrüt faizi istenebilmesi için (BK. m. 103), borçlunun kusurlu olup olmadığına bakılmaz. Aynı şekilde, alacaklı borçlunun kusuru olmasa dahi, BK. m. 106'ye göre sözleşmeden dönebilir¹⁹.

Taksitle satımda, tazminat konusu özel olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Örneğin, satıcının sözleşmeden dönmesi halinde tayin olunacak uygun

¹³ Tandoğan, 294.

¹⁴ Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2006, 1052.

¹⁵ Tandoğan, 294; Zevkliler/Havutçu, 86; Yavuz, 122.

¹⁶ Tandoğan, 294; Yavuz, 122.

¹⁷ Oser/Schönenberger, Züricher Kommentar, Bd. V: Das Obligationenrecht, 2. Teil, (Art. 184-418), 2. Auf., Zürich 1936, Art. 102, N. 28; Becker, Art. 102, N. 27; Oğuzman, Kemal/Öz, Turgut Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2000, 291, Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, Tekinay Borçlar Hukuku, İstanbul 1993, 919; Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Ankara 2003, 460; Barlas, Nami, Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü, İstanbul 1992, 17; Akıncı, Şahin, Borçlar Hukuku Bilgisi, Genel Hükümler, Konya 2006; 230; Havutçu, Ayşe, Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müspet Zararın Tazmini, İzmir 1995, 33; Eren, 1054.

¹⁸ Oser/Schönenberger, Art. 102, N. 28; Oğuzman/Öz, 291, Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, 919; Reisoğlu, Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2002, 242; Eren, 1055; Kılıçoğlu, 460; Akıncı, 230-239; Akıncı, Özel Hükümler, 82.

¹⁹ Eren, 1078; Reisoğlu, 299; Kılıçoğlu, 460; Akıncı, Özel Hükümler, 82.

kirada, alıcının kusurlu olup olmadığına bakılmaz²⁰. Yani, ister kusurlu olsun, ister kusursuz olsun, alıcı bedeli ödememekle temerrüde düşmektedir. Bununla birlikte, satıcının dolaylı da olsa ödenmemeye sebep olması, temerrüt halinin meydana gelmesine engel olur. Bu sebeptendir ki, satıcı birçok defa taksitleri, hiçbir hukukî yükümlülüğü olmaksızın, gidip alıcıdan alsa veya aldırrsa, fakat sonradan bir ihbar dahi yapmaksızın taksidi almaya gitmese, borçlu mütemerrit olmaz²¹.

Taksitle satım sözleşmesinde alıcının temerrüdü halinde satıcının sahip olduğu bu seçimlik haklara karşılık, alıcının da bazı hakları vardır. Bunlar; ödenmiş olan taksitlerin iadesini ve satılana yapılmış olan masrafların talebidir. Ancak, inceleme konumuz satıcının sahip olduğu haklar olarak sınırlandırıldığı için, bu çalışmada alıcının sahip olduğu haklar üzerinde durulmamıştır.

A- Gecikmiş Taksidin İfası ve Gecikme Tazminatı Talep Hakkı

Taksitle satım sözleşmesinde, satıcının, sözleşmeden dönme, satılan şeyin mülkiyetini talep veya geriye kalan taksitlerin muacceliyetini talep haklarını saklı tutmadıkça, başvurabileceği tek yol, gecikmiş taksidin ifası ve gecikme tazminatı talebidir²². Bu hak, satıcının birinci seçimlik hakkıdır. Burada gecikmiş taksidin ifası ve gecikme tazminatı talep hakkına karşılık, satıcının diğer seçimlik hakları daha ağır şartlara bağlanmıştır²³.

Gecikmiş taksidin ifası talebi, genel hükümlerde yer alan, aynen ifa ve gecikmeden doğan zararın tazmini seçimlik hakkı esas alınarak kullanılır. Gerçekten de, bu talep, gerek şekli şartları gerek içerik şartları açısından BK. m. 106 vd.na tâbidir. Aynı şey, BK. m. 222'de "*o taksidin tediyesini talep edebilir*" diyerek tekrar edilmiş, fakat ayrıntısı düzenlenmemiştir. Bu sebeple genel hükümlere göre, satıcının sözleşme konusunu alıcıya devretmiş olma zorunluluğu dışında bir özellik arzetmeyen taksitle satımda, alıcının temerrüdüne ilişkin konuları BK. m. 106 vd.na göre çözümlenmek gerekir. Hatta kanun koyucunun BK. m. 222'deki ibareye yer vermesine bile gerek yoktur. Çünkü, bu sonuç zaten genel hükümlerden çıkmaktadır²⁴. Kaldı ki, kanun koyucu, BK. m. 223'de genel hükümlere göre istisnaî olmasını istediği hususları beyan etmiş bulunmaktadır. Bu istisnalar arasında, taksidin ödenmesine yönelik bir durumdan söz etmemiş olması, adı geçen BK. m.

20 Ansay, 39.

21 Ansay, 39.

22 Bilge, 111; Ozanoğlu, 239.

23 Serozan, Rona, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, İstanbul 1994, 151; Ozanoğlu, 239.

24 Aynı görüş için bkz. Ansay, 40.

106 vd. nin burada geçerli olacağı sonucunu doğurmaktadır²⁵. Ayrıca taksitle satım sözleşmesinde taksitlerin vadesi belli olduğundan, BK. m. 107 gereğince borçluya ek süre vermeye de gerek yoktur²⁶.

BK. m. 106 vd. uygulamak icap edince, borçlu satıcıya, gecikmiş taksitle birlikte, temerrüt faizi ve gecikmeden dolayı tazminat ödemekle de yükümlü tutulabilir²⁷. Gecikmeden dolayı meydana gelen zarar ve ziyanın tazmininin kapsamına, örneğin mahkeme masrafları vs. girdiği gibi, yoksun kalınan kâr da girecektir²⁸. Borçlu gecikmede kusurlu olmadığını ispat ederek tazminat ödemekten kurtulabilir²⁹.

Gecikme halinde ödenmek üzere önceden bir cezai şart dahi kararlaştırmak mümkündür³⁰.

Taksitlerin ödenmesini talep hakkı, her taksidin muacceliyet kazandığı andan itibaren beş yılda zamanaşımına uğrar (BK. m. 126/b.1)³¹.

B- Sözleşmeden Dönme Hakkı

1- Genel Olarak

Taksitle satım sözleşmesinde, alıcının taksitleri ödemede temerrüde düşmesi durumunda, satıcının ikinci seçimlik hakkı sözleşmeden dönme hakkıdır. Ancak, sadece taksitlerden birinin ödenmemesi sözleşmeden dönme için yeterli değildir. Satıcının bunu yapabilmesi için, bu hakkı sözleşmede saklı tutması gerekir³². Eğer taksitle satım, mülkiyeti saklı tutma kaydını ihtiva ediyorsa, dönme hakkından ayrıca söz edilmese bile, bu hak zımnen saklı tutulmuş sayılır. Başka bir deyişle burada sözleşmeden dönme hakkının açıkça saklı tutulmasına gerek yoktur³³. Hatta mülkiyeti saklı tut-

²⁵ Ansay, 40.

²⁶ Ozanoğlu, 239.

²⁷ Ansay, 40; Tandoğan, 294; Feyzioğlu, 153; Aral, 182.

²⁸ Ansay, 40.

²⁹ Ansay, 40.

³⁰ Ansay, 40.

³¹ Yavuz, 122.

³² Tandoğan, 311; Bilge, 112; Zevkliler/Havutçu, 86; Aral, 189; Yavuz, 123; Akıncı, Özel Hükümler, 82; Ozanoğlu, 240; Aksi görüş için bkz. Serozan, Rona, Sözleşmeden Dönme, İstanbul 1975, 224; Serozan, Özel Bölüm, 181.

³³ Oser/Schönenberger, Art. 226, N. 8; Becker, Art. 227, N. 9; Ansay, 48; Tandoğan, 311; Zevkliler/Havutçu, 88; Hatemi/Serozan/Arpacı, Borçlar Hukuku, Özel Bölüm, İstanbul 1992, 126; Aral, 189; Yavuz, 123; Akıncı, Özel Hükümler, 82; Ozanoğlu, 241; BGE 60 II 413; Tasarı m. 258/II'de, "... satıcının geri kalan satış bedelinin tamamını isteyebilme-

ma sözleşmesi yapılmış, ancak başka sebeplerle geçersiz hale gelmiş olsa dahi, yine sözleşmeden dönme hakkı saklı tutulmuş sayılır³⁴. Başkasına devrettiği mülkiyeti kendi üzerinde alıkoymak için yapılan sözleşme ancak, taşınır malı olan kimsenin ikametgahındaki noterlikçe onanmış ve özel siciline kaydedilmekle geçerli olacağından, şekil şartına uyulmadığından geçersiz sayılan mülkiyeti saklı tutma kaydı, alıcısının borçlarını ifa etmemesi durumunda satıcının satım sözleşmesinden dönerek satılanı geri alma hakkını saklı tuttuğunu ifade eder³⁵.

Satıcının sözleşmeden dönme hakkını saklı tutmasının bir şekil şartına bağlı olup olmadığı konusunda Borçlar Kanunu'nda bir hüküm yer almamaktadır. Ancak taksitle satım sözleşmesi şekle tâbi olmadığı için, dönme hakkının da şekle tâbi tutulması gerekli değildir³⁶.

Sözleşmeden dönme hakkı, sözleşme anında saklı tutulabileceği gibi, alıcı ve satıcı sonradan anlaşarak da bu hakkın saklı olduğunu kararlaştırabilirler³⁷. Çünkü, BK. m. 222 ve 211/III'ün ifadesinden aksini gösterecek bir anlam çıkarmak mümkün değildir. Esasen, sözleşmeden dönme hakkını saklı tutma ve satış sözleşmesi birbirinden ayrı sözleşmeler olduklarından, ayrı zamanda anlaşmalar yapılması mümkündür³⁸. Böylelikle sözleşmeden dönme hakkını saklı tutma sözleşmesi, borç ilişkisinin sona ermesine kadar yapılabilir³⁹.

2- Mehil tayini

Satıcının, alıcının bir taksidi ödemekte temerrüde düşmesi durumunda, hemen sözleşmeden dönme beyanında bulunabilip bulunamayacağı konu-

si veya sözleşmeden dönebilmesi, ancak bu hakkı açık biçimde saklı tutmuş olmasına...bağlıdır" denilerek, BK. m. 222'de yer alan "bu hakkı muhafaza etmiş ise" şeklindeki ibare, zımni saklı tutmayı da içerdiği halde, Tasarı'da bu imkân tanınmamıştır.

³⁴ Oser/Schönenberger, Art. 226, N. 8; Becker, Art. 227, N. 3; Tandoğan, 311; Ansay, 48 vd.; Ozanoğlu, 241; Tasarı m. 258/II'de, "...Ancak, satıcının dönme dolayısıyla isteyebileceği miktar, ödenmiş olan taksitler tutarına eşit veya daha fazla ise satıcı sözleşmeden dönemez" denilerek, sözleşmeden dönmeye bir istisna getirilmiştir.

³⁵ Erdem, Nafiz, Türk Borçlar Kanunu Şerhi ve Davaları, Ankara 1988, 287; Tandoğan, 311; Ansay, 48 vd.; Ozanoğlu, 241.

³⁶ Her ne kadar Borçlar Kanunu'nda taksitle satım sözleşmesinin şekli konusunda herhangi bir hüküm yer almasa da, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun madde 6/A/II'de taksitle satım sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması zorunluluğu getirilmiştir. Aynı şekilde Tasarı madde 252/II'de bütün taksitle satım sözleşmelerinin geçerliliği yazılı şekle bağlanmıştır.

³⁷ Ansay, 51; Tandoğan, 311; Taylan, 801; Ozanoğlu, 241.

³⁸ Ansay, 51.

³⁹ Ansay, 51.

sunda bir açıklık yoktur. Bir görüşe göre⁴⁰, dönme beyanında bulunabilmek için ayrıca bir mehil tayinine gerek yoktur. Alıcının mütemerit olması yeterlidir.

Bir başka görüşe göre⁴¹, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ile birlikte sözleşmeden dönme hakkı açıkça kararlaştırılmışsa, artık alıcıya ayrıca bir mehil vermeye gerek yoktur. Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinde sözleşmeden dönme hakkı zımnen saklı tutulmuşsa, mehil vermek gerekir.

Aslında, Borçlar Kanunu'ndaki taksitle satıma ilişkin hükümler adalet düşüncesiyle alıcıyı ağır yükümlülüklerden korumak amacıyla sevk edilmiş olup, aksine bir yorum tarzı getirmek yanlış olur. Satıcının sözleşmeden dönme hakkını kullanabilmesi için, BK. m. 106'da olduğu gibi, alıcıya gecikmiş bir taksidin ödenmesi için uygun bir mehil vermeli ve bu mehilin sonunda alıcı ödemede bulunmaz ise, satıcının sözleşmeden dönme hakkını derhal alıcıya bildirmesi gerekir. BK. m. 222'de bu konuda bir düzenleme olmaması, BK. m. 106/I'in uygulanmamasını değil, aksine genel hükümlerden olması nedeniyle uygulanmasını gerektirir⁴². Aksi halde, satıcıya piyasadaki ekonomik dalgalanmaları takip ederek kendisi için en iyi, alıcı için ise en olmadık bir zamanda dönme beyanında bulunma hakkını vermek olur ki, bu da dürüstlük kurallarına uygun bir yorum olmaz.

Ticarî taksitle satımlarda da, aynı prensiplerin uygulanması gerekmektedir. Bu sebeple, ticarî taksitle satımlarda bir mehil tayini gerekmektedir. Bu mehil, şekil şartlarına uygun olmalı ve sözleşmeden dönme beyanını da ihtiva etmelidir. Yani mehil yazılı şekilde olmalıdır. Bu ihtarnamede dönmeden bahisle belirli bir süre verilmelidir⁴³.

3- Sözleşmeden Dönme Beyanının Şekli

Sözleşmeden dönme beyanının şekli hakkında Kanun'da özel bir hüküm

⁴⁰ Feyzioğlu, 156; Taylan, 802.

⁴¹ Arslanlı, Halil, Ticari Bey', İstanbul 1955, 383.

⁴² Aynı görüş için bkz. Becker, Art. 227, N.5; Oser/Schönenberger, Art. 227, N. 9; Ansay, 61; Tandoğan, 311; Tunçomağ, 190; Aral, 182; Akıncı, Özel Hükümler, 82; Ozanoğlu, 242; Yavuz, 123; Y. 13. HD., 25.5.1981, 1981/2158, 1981/3966 (YKD., 1981, 1315); Tasarı m. 258/son'da, "satıcı, satış bedelinin geri kalan kısmının tamamen ödenmesini isteme veya sözleşmeden dönme haklarını kullanmadan önce, alıcıya en az onbeş günlük bir süre tanımak zorundadır". İsviçre Borçlar Kanunu (OR) 226h/III'de bu konudaki tereddütler giderilmiştir. Buna göre, satıcı dönme hakkını kullanmadan önce alıcıya 14 günlük bir mehil vermek zorundadır.

⁴³ Ansay, 65.

öngörülmemiştir. Bu sebeple satıcı, beyanını istediği şekilde yapabilir⁴⁴. Gerçekten de, sözleşmeden dönme beyanı açık olabileceği gibi zımnî olarak da kullanılabilir. Örneğin, icra takibine başlamış bir satıcı seçimlik hakkını taksidin ödenmesi yönünde kullanmış ise, sözleşmeden dönme hakkından feragat etmiş demektir. Keza, mülkiyeti saklı tutma kaydı ile yapılan taksitle satımda, mülkiyet hakkı ileri sürülmüş ise bu sözleşmeden dönme hakkının da kullanılması anlamına gelir. Çünkü, sözleşmeden dönme hakkı kullanılmadan mülkiyet hakkına dayanılmaz⁴⁵.

Ticarî taksitle satımlarda, sözleşmeden dönme beyanı, alıcıya gönderilen ihtarnamede açık olarak belirtilmiş olmalıdır (TTK. m. 662).

Sözleşmeden dönme hakkı yetkili kişi tarafından kullanılmalıdır. Gerek BK. m. 106 vd. gerek BK. m. 222 vd. da yer alan hükümlere göre, sözleşmeden dönme hakkı bakımından yetkili kişi, satıcıdır. Ancak satıcının temsilcisi de böyle bir hakkı kullanabilir⁴⁶.

4- Sözleşmeden Dönme Hakkının Sonuçları

Sözleşmeden dönme hakkının amacı, sözleşme yapılmamış olsaydı satıcı hangi ekonomik durumda bulunacak idiyse, o durumu sağlamaktır. Bu sebeple, sözleşmeden dönme hakkının kullanılması ile birlikte, sözleşme geçmiş etkili olarak (*ex tunc*) sona erer⁴⁷. Sözleşmeden dönme hakkı, yenilik doğuran bir hak olduğu için, bu hakkın kullanılması ile birlikte meydana getirilen hukukî durum kesindir⁴⁸. Artık taraflar arasındaki mevcut ilişki borç doğurmaz. Taraflardan her biri, diğerinden aldığı şeyleri iadeyle yükümlüdür. Ayrıca satıcı, malın aşırı kullanılması karşılığı, uygun bir kira bedeli ile satılan eskimiş veya bozulmuş ise tazminat da talep edebilir (BK. m. 223/II). Alıcı, malı hiç kullanmamış olsa da, bu uygun kira bedelini ödemek zorunda kalır⁴⁹.

Taksitle satımda, sözleşmeden dönme anından itibaren, alıcının, satılan üzerinden bu sözleşmeye dayalı kullanma hakkı ortadan kalkacaktır. Artık, vekaletsiz iş görme (BK. m. 410 vd.) hükümleri tatbik olunacağından, alıcı

44 Öz, Turgut, İş Sahibinin Eser Sözleşmesinden Dönmesi, İstanbul 1989, 31; Ansay, 138.

45 Ansay, 65.

46 Buz, Vedat, Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme, Ankara 1998, 285; Serozan, Dönme, 489.

47 Ansay, 52; Yavuz, 123; Ozanoğlu, 242.

48 Buz, 285.

49 Feyzioğlu, 154; Zevkliler/Havutçu, 86; Ozanoğlu, 243.

malı özenle korumakla yükümlüdür⁵⁰.

Sözleşmenin dönme nedeni ile sona ermesi durumunda, sözleşmeye bağlı fer'î borçlar da ortadan kalkar. Örneğin, bir sözleşmenin fer'isi olan kefalet kısmı asıl sözleşme ile birlikte sona erecektir⁵¹.

5- Satıcının Hakları

a) Malın İadesi Talebi

Sözleşmeden dönmenin en önemli sonuçlarından birisi malın iadesidir. Bunun sonucu olarak, sözleşmenin her iki tarafı BK. m. 223/II gereğince aldıklarını iade etmekle yükümlüdürler. Satıcı, sözleşme konusunun iadesini talep etmeye hak kazanır.

Satıcının söz konusu iade talebinin hukukî niteliği konusunda, sözleşmeden dönme hakkının kullanılmasının bozucu veya değiştirici yenilik doğuran bir hak olup olmamasına göre farklı görüşler ileri sürülmüştür⁵². Sözleşmeden dönme hakkının kullanılmasını bozucu yenilik doğuran bir hak olarak gören bir görüşe göre⁵³, şahsî hak niteliğindeki bu iadeyi talep hakkının dayanağı sebepsiz zenginleşme hükümleridir. Bu görüşte olanlar, taksitle satımdaki sözleşme ile saklı tutulan sözleşmeden dönme hakkının, kanunî fesih hakkının bir tekrarı olduğu yani, kanunî bir fesih hakkı olduğu görüşünden hareketle sebepsiz zenginleşme hükümlerinin tatbik edileceği fikrini ileri sürmektedir. Aynı şekilde başka bir görüşe göre⁵⁴, iadeyi talep hakkı BK. m. 108'e göre kanunî bir geri verme borcu doğurmaktadır. Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise⁵⁵, illilik ilkesi gereğince, talebin huku-

⁵⁰ Ansay, 69.

⁵¹ Ansay, 69.

⁵² Türk/İsviçre hukukundaki hakim görüş, sözleşmeden dönme, bozucu yenilik doğuran bir haktır. Bkz. Von Tuhr/Escher, Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrecht, Band II, Zürich 1974, 155; Keller/Schöbi, Das Schweizerische Schuldrecht, Band I, Allgemeine Lehren Des Vertragsrechts, Basel und Frankfurt am Main 1988; 277; Kramer, Konsumentenschutz als neue Dimension des Privat-und Wettbewerbsrechts, ZSR Band 120 (1979), N. 40; Oser/Schönenberger, Art. 109, N. 19; Becker, Art. 109, N. 5; Ansay, 71; Feyzioğlu, 157; Tunçomağ, 952; Oğuzman/Öz, 391 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, 964; Eren, 1075; Serozan, Dönme, 62; Öz, 34.

⁵³ Oser/Schönenberger, Art. 109, N. 19; Becker, Art. 109, N. 5; Ansay, 71; Feyzioğlu, 157.

⁵⁴ Tandoğan, 312.

⁵⁵ Giger, Art. 214, N. 66; Cavin, P., Schweizerisches Privatrecht, VII/I, Kauf, Tausch und Schenkung, Basel 1977, 99; Keller/Lörtscher, Kaufrecht, Eine Systematische Darstellung, 2. Auf., Zürich 1986, 15; Ozanoğlu, 243.

kî niteliğinin aynî nitelikte bir istihkak talebi olduğudur. Gerçekten de, sözleşmeden dönme hakkının kullanılması ile sözleşme geçmişe etkili olarak sona ermektedir. Böylelikle mülkiyetin devrini amaçlayan sözleşmenin ortadan kalkması ile illilik ilkesi gereğince mülkiyet de karşı tarafa geçmemiş olacaktır. Artık satıcı sözleşme konusunu, aynî nitelikteki istihkak iddiası ile alıcıdan geri talep edebilecektir.

Sözleşmeden dönme hakkını değiştirici yenilik doğuran bir hak olarak gören başka bir görüşe göre ise⁵⁶, sözleşmenin dönme ile içeriğinin değiştiği, tarafların daha önce aldıklarını geri verme borcuyla varlığını devam ettirdiği ileri sürülmüştür.

Bu tartışmaya bağlı olarak zamanaşımı meselesi vardır ki, buradaki iadeyi akdî mahiyette görenler on yıllık zamanaşımının söz konusu olduğu, sebepsiz zenginleşme hükümlerinin tatbik olunacağını ileri sürenler ise bir yıllık zamanaşımının söz konusu olacağı görüşündedirler⁵⁷. Buna karşılık iade talebinin aynî nitelikteki istihkak iddiası olması durumunda herhangi bir zamanaşımı süresi söz konusu değildir.

Satıcının sözleşmeden dönmesinin sonucunda, alıcıya malın iadesinin nerede yapılacağı ve iade masraflarının kime ait olacağını belirlemek gerekir. Bu konuda da farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre⁵⁸, kazananın iade yükümü, genel esaslar çerçevesinde masraflar devredene ait olmak üzere aranacak borçlardan olması sebebiyle, BK. m. 73/ b.3 gereği, alacaklı borçlunun ikametgahında iade konusunu almalıdır. Bizim de katıldığımız başka bir görüşe göre⁵⁹, taksitle satım sözleşmesinde borç belirli bir şeye dayandığından, BK. m. 73/ b.2 hükmünden faydalanılarak, alıcının malı iade borcunun doğduğu anda mal nerede bulunuyorsa orada satıcının emrine hazır bulundurması gerekir. Bunun üzerine iade masraflarına da satıcı kendisi katlanır. Hal böyle iken, taksitle satım sözleşmelerinde genelde, satıcı taraf işini iyi bilen, alıcı taraf ise mala ihtiyaç duyan konumunda bulunduğu için, ifa yerinin açıkça belirlendiğini görmek mümkündür. Böyle durumlarda taraf iradelerine uymak gerekir.

Alıcı, elde ettiği veya elde etmeyi ihmal eylediği semereleri iade veya tazmin etmekle yükümlü değildir. Çünkü, alıcı zaten kullanma karşılığı uygun bir kira ödemekle yükümlüdür.

⁵⁶ Doktrinde yeni dönme görüşü olarak da kabul edilen bu görüş için bkz. Eren, 1077; Serozan, Dönme, 62 vd.; Buz, 123; Akıncı, 238.

⁵⁷ Ansay, 72; Feyzioğlu, 157.

⁵⁸ Ozanoğlu, 244, dn. 35' te yer alan yazarlar.

⁵⁹ Ansay, 75; Yavuz, 123; Ozanoğlu, 245.

Taksitle satım sözleşmesinin konusu olan mal iade anında mevcutsa, iade yükümlülüğü yerine getirilir. Ancak malın aynen ortada olmaması da söz konusu olabilir. Örneğin, otomobil yıldırım düşmesi sonucunda tamamen yanabilir, çalınabilir. Tüketilebilen bir şey ise, tüketilmiş olabilir. Malın başka bir eşya ile karışması, birleşmesi, hukukî tağyire uğraması neticesi mal aynen alıcıda bulunmayabilir.

Malın alıcıda aynen bulunmaması halinde, MK. m. 993 vd. hükümleri uygulanır. Burada alıcının sorumluluğu, iyiniyetli veya kötüniyetli zilyet olmasına göre değişecektir. Şayet alıcı iyiniyetli ise, yani malın mevcut olmasında kusurlu değilse, şeyin kaybedilmesinden, yok olmasından veya hasara uğramasından sorumlu olmaz (MK. m. 993/II). Örneğin, alıcıya, isnadı mümkün olmayan nedenlerin sonucu taksitle satın alınmış otomobil çalınmışsa, satıcı tazminat istemek için hiçbir imkâna sahip değildir. Şeye haksız zilyed olan alıcı iade yükümünü öğrendiği andan itibaren kötüniyetli olur. Örneğin, otomobil kilitlenmemesi sonucu çalınmışsa, alıcı kusurludur. Böyle bir durumda alıcı, taksitle satılanın nakdi değeri üzerinden bir tazminat ödemekle yükümlü tutulacaktır⁶⁰. Malın üçüncü şahıslara devredilmesi halinde de durum böyledir⁶¹.

b) Uygun Bir Kira Bedeli Talebi

Satıcının sözleşmeden dönmesi durumunda, malın iadesi ile birlikte isteyebileceği bir diğer hakkı da, uygun bir kira talebidir⁶². Alıcı sözleşmenin sona ermesi sebebiyle dönme anına kadar malı elinde bulundurmasından dolayı kiracı durumuna girecektir. Alıcı malı elinde bulundurduğu zaman süresince elde ettiği yararlanma karşılığında bir tazminat ödemekle yükümlüdür. Burada kanun koyucu alıcının malı elinde bulundurması sebebiyle ortaya çıkan olumsuz durumları gidermek istemiştir. Satıcı aleyhine dengenin bozulması önlenmek istenmiştir⁶³. Ancak bu durum, hakime uygunluğun

⁶⁰ Giger, Art. 208, N. 15; Ansay, 93; Ozanoğlu, 244.

⁶¹ Ansay, 93.

⁶² Y. HGK., 8.2.1989, 1988/11-891, 1989/80, "Taksitle satış feshedilip kamyon davalıya iade edilmiş olmasına göre; davalı satıcının yaptığı masrafların dışında ayrıca kamyonun davacıların elinde kaldığı süre içinde münasip bir kira talep edebileceği gözönünde tutulmalıdır" (www.hukukturk.com, erişim tarihi: 4.11.2008).

⁶³ Ansay, 75; Ozanoğlu, 245; Y. HGK., 25.2.1998, 137/155, "Taşınır malın mülkiyetini muhafaza koşulu ile yapılan bir satış sözleşmesini haklı nedenlerle fesheden satıcı, o ana kadar satış bedeline karşılık olarak kendisine ödenmiş peşinat ve taksitler tutarından satılanın alıcı yedinde kaldığı süre için uygun kira bedeli ve hor kullanmasından kaynaklanan giderin alacağını mahsup ettikten

belirlenmesi yönünde bir takdir yetkisi tanınarak sınırlandırılmıştır. Böylelikle taraflar arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır⁶⁴.

Malı elinde bulunduran alıcı, malı fiilen kullanmaz veya kullanamazsa, uygun bir kira ödeyecek midir? Burada, kiranın geniş anlamda anlaşılması gerekir.Yani alıcı malı kullansa da kullanmasa da kira ödemekle yükümlüdür⁶⁵. Buna göre, kiranın sebebi sadece alıcının malı kullanmış olması değil, malı kullanma imkânının kendisine devredilmiş olmasıdır. Nitekim, adi kirada da durum böyledir. Alıcının, satılandan yararlanmadığı yolundaki savunması objektif olarak değerlendirilmeli ve eğer satıcı, alıcının maldan yararlanma imkânını kısıtlaması veya engel olması halinde, bundan dolayı alıcı o süre için uygun kiradan muaf tutulmalıdır⁶⁶.

Uygun kira parasının belirlenmesinde satım konusunun hangi değerinin esas alınacağı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Federal mahkemeye göre⁶⁷, sözleşmedeki değer esas alınmalıdır. Bir başka görüşe göre⁶⁸, uygun kiranın hesabında “cari fiyat” kavramından yola çıkılarak bir hesaplama yapılmalıdır. Yani esas olan, şeyin piyasadaki kirasıdır. Ancak, bazı malların cari kira bedeli belli değildir. Örneğin, saat, kumaş, ölçü üzerine yapılmış elbise gibi mallarda kira, faiz vs. nedenler nazara alınarak hesaplanmalıdır. Önceden tayin ve tespit olunmuş kira dahi uygun olduğu nispette hüküm ifade eder⁶⁹. Bizim de katıldığımız bir başka görüşe göre⁷⁰, uygun kiranın belirlenmesinde, satılan şeyin sözleşmenin kurulması anındaki gerçek değeri esas alınmalıdır. Sözleşmedeki değeri esas almak hakkaniyete uygun sonuçlar doğurmaz. Çünkü, sözleşmedeki değeri, sözleşmenin güçlü tarafı olan satıcı belirlemekte ve bu da genellikle satılanın gerçek değerinden yüksek olmaktadır. Bu sebeple, satılanın sözleşmenin kurulması anındaki gerçek değerini tespit etmek hakkaniyete uygundur. Böylelikle, aksi ispat

sonra bakiyesini alıcıya ödemek şartıyla satılanın geri verilmesini isteme hakkına sahiptir” (www.hukukturk.com, erişim tarihi: 4.11.2008).

64 Ozanoğlu, 245; Tasarı m. 259/I’de, “...Satıcı, ayrıca hakkaniyete uygun bir kullanım bedeliisteyebilir”.

65 Ansay, 76; Tandoğan, 804.

66 Taylan, 804; Y.HGK., 8.2.1989, 11/1989, 80/1989, “kamyonun davacıların elinde kaldığı süre için münasip bir kira talep edebileceği...” (Dalamanlı/Kazancı, İlmî ve Kazâî İçtihatlarla Açıklamalı Borçlar Kanunu, C. III, İstanbul 1990, 364).

67 BGE 95 II 316; BGE 96 II 190.

68 Ansay, 78.

69 Ansay, 79.

70 Tandoğan, 298; Ozanoğlu, 255.

edilmedikçe kabul edilmesi gereken satış bedeli üzerinden hesaplanacak faiz, normal kullanmadan doğan değer düşüklüğü ve haklı masrafların toplamı olarak hesaplanmalıdır. Uygulamada, uygun kira, mahkeme tarafından bilirkişilerce takdir ettirilmektedir. Tabii ki, bu konuda da hakimin takdiri önemli rol oynar⁷¹.

Kira parasının hesaplanmasında hangi zaman diliminin esas alınacağı konusu da tartışmalıdır. Bir görüşe göre⁷², alıcı satılan şeyin tesliminden itibaren sözleşmeden dönme beyanına kadar geçen devre için kira vermeli- dir. Çünkü, dönme beyanının alıcıya ulaşması ile taksitli satım sözleşmesi sona erecektir. Artık taksitle satım hükümleri tatbik edilmeyecektir. Federal mahkeme ise, kiranın malın satıcıya fiilen geri verildiği ana kadar hesaplan- ması gerektiği görüşündedir⁷³. Bizim de katıldığımız bir başka görüşe gö- re⁷⁴, dönme beyanının alıcıya ulaşmasıyla birlikte taksitle satım sözleşmesi sona ermekte ise de, açılan davada hüküm verilene kadar mal halen alıcının elinde kalmaya devam etmektedir. Bu sebeple dönme beyanına kadar geçen devre için kira verilmesi, hakkaniyete aykırı bir sonuç doğurmaktadır. Alıcı malı elinde bulundurduğu bir dönem için bir bedel ödememiş olacaktır. Böy- lelikle, açılan davada hüküm verilene kadar ki dönem de dikkate alınmalıdır.

c) Olağandışı Kullanmadan Doğan Tazminat Talebi

Malın normal kullanmadan kaynaklanan değer eksilmesi, “uygun kira bedeli” nin içine girer⁷⁵. Buna karşılık, BK. m. 223/II’de, “*satılan bozulmuş ise tazminat*” ifadesi kullanılmıştır. Burada söz konusu olan, normal aşan kullanmadan dolayı sözleşme konusunda meydana gelen yıpranmaların da tazmin edilmesidir. Gerçekten de, mal sadece kullanılmakla zarara uğramaz. Örneğin, mobilya yağmur altında bırakılmışsa mal bozulmuş olabilir. Böyle- likle yıpranmanın olağandışı nitelikte olması gerekir. Yıpranmanın olağandı- şı olup olmamasının belirlenmesinde objektif ölçütler esas alınmalıdır. Buna göre, olayların normal akışı kapsamında, sözleşme konusu malın iade anın- daki durumu normal kullanım sonucunda olması gereken durum ile uyuşmu- yorsa, olağandışı kullanım söz konusudur⁷⁶.

⁷¹ Ozanoğlu, 257.

⁷² Ansay, 77; Tandoğan, 298.

⁷³ BGE 75 III 33.

⁷⁴ Ozanoğlu, 257.

⁷⁵ Ansay, 83; Ozanoğlu, 258.

⁷⁶ Ozanoğlu, 263; Tasarı m. 259/I’de, “...Satıcı, ayrıca hakkaniyete uygun bir kullanım bedeli ve satılmanın olağandışı kullanılması sebebiyle değerinin azalması hâlinde tazminat da isteyebilir”.

Olağandışı yıpranmanın mutlaka kullanım neticesinde gerçekleşmesi gerekmez. Gerçekten de, moda değişikliği, yeni buluşlar, piyasa dalgalanmaları, para değerindeki değişimler dolayısıyla malın değerindeki tesadüfi azalmalar da söz konusu olabilir. Bu durumda objektif ölçüler çerçevesinde, olağandışı kullanımlar veya kasıt ya da ihmalden doğan her türlü zararın tazmin edilmesi gerekir⁷⁷.

BK. m. 223/II de satıcının geri alma, uygun kira karşılığı ve bozulma tazminatı isteyebilme hakları sayıldıktan sonra, aynı maddenin üçüncü fıkrasında “*alıcıya bundan ziyade borç tahmil eden mukaveleler batıldır*” denilmektedir. Bu sebeple, satıcı söz konusu talepler dışında herhangi bir talepte bulunamaz⁷⁸.

d) Menfi Zararın Tazmini Talebi

Menfi zararın tazmini, satıcının sözleşmeden dönmesi sebebiyle uğramış olduğu zararı kapsar. Gerçekten de menfi zarar, satıcının, taksitle satım sözleşmesinden döndükten sonra malvarlığının gösterdiği durum ile sözleşmeyi hiç yapmamış olsaydı mal varlığının gösterecek olduğu durum arasındaki farkı kapsar.

Menfi zararın tazmini kanun tarafından açıkça bildirilen hallerde istenebilir. Oysa BK. m. 223’de menfi zarardan bahsedilmemektedir. Gerçekten de, satıcının sözleşmeden dönme durumunda talep edebileceği tazminat miktarı, yıpranmadan dolayı tazminat ile alıcı lehine sınırlandırılmıştır⁷⁹. Ayrıca, “*alıcıya bundan ziyade borç tahmil eden mukaveleler batıldır*” denilmektedir. İsviçre’de menfi zararın üst sınırı açıkça ifa menfaati ile sınırlanmıştır. Bizde de, aynı düşüncenin kabul edilmesi gerekir⁸⁰.

e) Yoksun Kalman Kâr Talebi

Satıcının yapmış olduğu sözleşmede alıcının taksitleri ödemede temerrüde düşmesi sebebiyle, üçüncü kişilerle yapma fırsatını kaçırdığı sözleşmeler-

⁷⁷ Ozanoğlu, 263.

⁷⁸ Tandoğan, 299; Zevkliler/Havutçu, 86; Yavuz, 123.

⁷⁹ Ozanoğlu, 264; Y. HGK., 25.2.1998, 13-137/155, “Mülkiyeti muhafaza kaydıyla yapılan taksitli satıma ilişkin sözleşmenin feshi halinde satıcı, uygun kira ve hor kullanma giderimi tutarını aşan veya kira ve hor kullanma giderimi dışında olumsuz zarar, kâr mahrumiyeti gibi herhangi bir istekte bulunamaz. aksine yapılan sözleşme hükümleri geçersizdir” (www.hukukturk.com, erişim tarihi : 4.11.2008).

⁸⁰ Tandoğan, 299; Ansay, 91; Feyzioğlu, 161; Taylan, 805; Erdem, 286; Hatemi/Serozan/Arpacı, 127; Ozanoğlu, 265; Aksi görüş için bkz. Serozan, Dönme 591.

den elde edeceği kazanç, yoksun kalınan kârdır⁸¹.

Sözleşmeden dönme halinde, menfi zararın talebi konusunda bir sınırlandırma olduğundan, satıcının menfi zararın en önemli kalemlerinden biri olan yoksun olduğu kâr istemesi mümkün değildir⁸². Çünkü, satıcı malın alıcıda bulunduğu devre için uygun bir kira alacaktır. Kira, bir şeyin kullanılması ve ondan yararlanma imkânının bir bedel karşılığında başkasına terk edilmesidir. Satıcının hem uygun bir kira bedeli alması ve hem de yoksun olduğu kâr talep etmesi kabul edilemez⁸³.

f) Cezai şart

Kural olarak satıcı, BK. m. 223/II deki imkânlar dışında alıcının durumunu ağırlaştırıcı bir kaydı sözleşmeye koyamaz. Bu sebeple satıcı, satılanın iadesi, uygun bir kira, bozulma tazminatından ayrı olarak bir cezai şart sözleşmeye konulmuş bulunması halinde, bunu BK. m. 223/III karşısında istemeyecektir. Bununla birlikte, talep edilen cezai şart, uygun kira parası ile bozulma tazminatının yerine talep ediliyor ve onların toplamını aşmayan bir miktardan ibaret bulunuyorsa, o zaman cezai şart kaydını geçerli saymak gerekir⁸⁴.

İsviçre Borçlar Kanunu'nda ise, 1962'de yapılan değişiklikten sonra (İBK. M. 226i/II), satıcının peşin satış bedelinin % 10'unu aşmayan bir cezai şart talep hakkı açıkça tanınmıştır⁸⁵.

Ticarî taksitle satımda ise, TK. m. 647 hükmü karşısında sözleşme ile kararlaştırılan cezai şart ise geçerli olacaktır⁸⁶.

g) Taksitlerin Yanması Şartı

Taksitlerin yanması şartı, alıcının taksitlerden birini ödememesi veya diğer bir görevini yerine getirmemesi durumunda, o zamana kadar ödenmiş

81 Oser/Schönenberger, Art. 109, N. 7; Becker, Art. 109, N. 9; Eren, 1080; Oğuzman/Öz, 401; Öz, 289; Buz, 249.

82 Ansay, 88; Ozanoğlu, 266.

83 Oser/Schönenberger, Art. 227, N. 7; Feyzioğlu, 161; Tandoğan, 314; Hatemi/Serozan/Arpacı, 127; Taylan, 805; Ozanoğlu, 266.

84 Oser/Schönenberger, Art. 227, N. 10; Becker, Art. 227, N. 8; Ansay, 94 vd.; Tandoğan, 314-315; Feyzioğlu, 161; Hatemi/Serozan/Arpacı, 127; Taylan, 805; Ozanoğlu, 267.

85 Feyzioğlu, 161; Ozanoğlu, 268, dn. 100; Tasarı m. 259/II'de bu durum, "... ceza koşulu kararlaştırılmışsa, peşin satış bedelinin yüzde onunu aşamaz" şeklindedir. Böylelikle Tasarıdaki hüküm, İsviçre Borçlar Kanunu'ndaki düzenleme ile aynıdır.

86 Ansay, 88.

olan taksitlerin satıcı tarafından alıkonulacağını ifade eder⁸⁷. Bu da bir bakıma cezai şart niteliğindedir⁸⁸.

Taksitlerin yanması şartının sakıncası dönme halinde kendini gösterir. Yoksa muacceliyet halinde bir önem arzetmez. Çünkü, muacceliyet halinde satılanın iadesi söz konusu değildir. Satıcı bütün bedeli talep edebilecektir. Bu şartların sonucu olarak, borcuna son ana kadar sadık olan ve bu hususta elinden geleni yapan alıcı, daha ilk taksitten itibaren borcunu ödemeyen mütemerrit bir alıcıdan daha kötü bir konuma düşecektir⁸⁹.

Sözleşmeden dönme halinde, o zamana kadar ödenmiş taksitlerin satıcıda kalacağı kaydının sözleşmeye konulması, BK. m. 160/II'de "taksitli satışa dair olan hükümler bakidir" hükmü sebebiyle, BK. m. 223 ve MK. m. 765 de yer alan emredici hükümlere dayanarak yasaklanmıştır⁹⁰. BK. m. 223/II, "satıcı, satımdan döndüğü halde, satıcı ve alıcının her biri diğerinden aldığı şeyi iade ile mükelleftir". denilerek bu durum emredilmiştir. Yani, alıcı, şeyi satıcıya iade edeceği gibi, satıcı da dönme anına kadar almış olduğu taksitleri alıcıya vermekle yükümlüdür. Hatta, satıcı aldığı taksitleri iade etmedikçe alıcıyı, satılanı iadeye zorlayamaz. Burada alıcının BK. m. 81'de yer alan ödemezlik definde bulunması mümkündür⁹¹.

Satıcı kanunun bu emredici hükmünden, dolaylı yollardan giderek (örneğin kira-iştira, kira-bağışlama gibi) kurtulmak istemesi de kanuna karşı hile sayılacağından geçerli olmayacaktır⁹².

h) Diğer şartlar

Taraflar yukarıdakilerden başka şart ve kayıtları da sözleşme ile kararlaştırabilmektedirler. Bunlardan birkaçını incelediğimizde:

Yetkili mahkeme şartı ile satıcı kendi ikametgahında dava açabilmek hakkını elde eder. HUMK. m. 22 gereği yazılı olma kaydı ile geçerlidir⁹³.

Mahcuz maaşın haczedilmesi şartı, İİK. m. 83/II gereği maaşların dörtte birinden fazlasının mutlak olarak haczi mümkün olmayacağından, alıcı önceden muvafakat etse dahi geçerli olmayacaktır⁹⁴.

87 Ansay, 126.

88 Taylan, 805; Ozanoğlu, 267.

89 Ansay, 129.

90 Serozan, Özel Bölüm, 181; Ozanoğlu, 268.

91 Feyzioğlu, 160.

92 Feyzioğlu, 160.

93 Ansay, 129.

94 Ansay, 129.

İspat yükünün alıcıya ait olması kaydı, geçerlidir⁹⁵.

C- Satılan Şeyin Mülkiyetini Talep Hakkı

1- Genel Olarak

Taksitle satımda satıcının malını veresiye satması nedeniyle uğrayabileceği zarar bazen çok büyük boyutlara ulaşabilir. Çünkü, satıcı malı alıcıya teslim etmiş, ancak bedelini tamamen almış değildir. Bu sebeple satıcı alacağı teminat altına almak amacıyla çeşitli yollara başvurabilecektir. Bunlardan birisi de, taksitle satım sözleşmesi ile birlikte mülkiyeti saklı tutma kaydıdır⁹⁶. Gerçekten de, satıcının satılanın mülkiyetini talep etmesi hakkı, ancak kanunun aradığı şekle uygun olarak yapılmış ve özel siciline kaydedilmiş bir mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi mevcut ise kullanılabilir (BK. m. 223/I)⁹⁷.

Mülkiyeti saklı tutma kaydı taşınırlarda zilyetliğin mülkiyete karine teşkil ettiği kuralı ile çelişen bir durum meydana getirir⁹⁸. Gerçekten de, taşınır mülkiyetinin devredilmesi zilyetliğin alıcıya geçirilmiş olmasına bağlıdır. Kural olarak, bir taşınır mal kimin elinde ise, o kimsenin malik sayılması gerekmektedir (MK. m. 984). Zilyetliğin taşınırlarda mülkiyete karine sayılması, bu gereğin bir sonucudur. Alıcının, şeyin bedelini ödemiş olup olmaması mülkiyetin kural olarak teslimle birlikte kendisine geçmiş kabul edilmesine engel olmamaktadır⁹⁹. İşte, mülkiyeti saklı tutma kaydı ile taksitle satım yapılmışsa, satıcı, bedel tamamen kendisine ödeninceye kadar, satılanı, alıcıya teslim ve tevdi etmiş olmasına rağmen, mülkiyetini kendisinde alıkoyabilmektedir. Burada, mülkiyetin nakli, genel kural olan zilyetliğin geçirilmesine değil, satım bedelinin tamamıyla ödenmiş olması şartına bağlanmıştır¹⁰⁰.

Satıcı için cazip olan bu imkân, üçüncü şahıslar bakımından pek çok sakınca doğurabilir. Nitekim, alıcı ile iş ilişkisine giren kimse, alıcının elinde gördüğü mala ilişkin olarak onun ticarî durumunun çok iyi olduğunu düşünebilir ve ona kredi verebilir. Bu durumda, alıcının aciz haline düşmesi, üçüncü şahısları mağdur duruma düşürecektir. Çünkü, mülkiyeti saklı tutma

⁹⁵ Ansay, 129.

⁹⁶ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, Eşya Hukuku, İstanbul 2006, 577; Serozan, Rona, Mülkiyeti Saklı Tutma Anlaşması ve Teminatın Temlik, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 1997, 987; Ansay, 106; Yavuz, 124; Ozanoğlu, 268.

⁹⁷ Yavuz, 124.

⁹⁸ Feyzioğlu, 162.

⁹⁹ Feyzioğlu, 162.

¹⁰⁰ Gürsoy /Eren/Cansel, Türk Eşya Hukuku, Ankara 1978, 674; Feyzioğlu, 163.

kaydını ihtiva eden bir sözleşme ile mal satan satıcı verdiği malı geri alabilecek, kredi veren üçüncü şahıslar hiçbir şey alamayacaktır. Böyle bir güvensizliğin kaldırılması amacı ile mülkiyeti saklı tutma kaydı ile yapılan sözleşmenin ağır şekil şartlarına tâbi tutulması gerekmiştir. Sözleşmenin geçerliliği için öngörülmüş bulunan ağır şekil şartları sebebiyle de, söz konusu sözleşme çok fazla tercih edilmemektedir. Bunun yanında alacaklının alacağını teminat altına almak amacı ile kambiyo senedi keşidesi, mülkiyeti saklı tutma kaydına göre daha çok tercih edilen bir yöntemdir¹⁰¹.

2- Hukukî Niteliği

Mülkiyeti saklı tutma kaydını taşıyan bir sözleşme, şarta bağlı bir hukukî işlemdir¹⁰². Bununla birlikte, mülkiyeti saklı tutma kaydının geciktirici şart mı yoksa bozucu şart mı olduğu tartışmalıdır. Bu arada aslında, satım sözleşmesi açısından ortada herhangi bir şart söz konusu değildir. Sözleşme tam ve şartsız olarak doğmuştur. Şarta bağlı olan, tasarruf işlemi, yani mülkiyetin geçirilmesidir¹⁰³. Satılanın mülkiyetinin alıcıya geçirilmesi, alıcının satım bedelini tamamen ödemesi şartına bağlanmıştır¹⁰⁴.

Mülkiyeti saklı tutma kaydı eğer bozucu şart niteliğinde görülürse, satılanın mülkiyeti alıcıya, zilyetliğin nakli ile birlikte geçmiş olacaktır. Fakat, alıcı taksitlerini zamanında ödemezse, mülkiyeti satıcıya geri dönecektir. Bunun aksine, mülkiyeti saklı tutma kaydı bir geciktirici şart niteliğinde kabul edilirse, satılanın mülkiyeti, zilyetliğinin geçirilmiş olmasına rağmen, bedelin tamamı ödenmedikçe, alıcıya geçmeyecektir. Çünkü, geciktirici şartın gerçekleşmesi taksitlerin tamamen ödenmiş olmasına bağlıdır¹⁰⁵.

Genellikle kabul edilen görüş, mülkiyeti saklı tutma kaydının geciktirici şarta bağlı olduğu şeklindedir¹⁰⁶. Bu sebeple, ancak şart gerçekleştikten sonra mülkiyet alıcıya geçecek, şartın gerçekleşmesine kadar alıcı sadece emin sıfatı ile zilyet olarak kalacaktır¹⁰⁷. Tasarruf işlemi bu dönemde askı-

¹⁰¹ Ozanoğlu, 269; Uygulamada genellikle motorlu araçların taksitle satışında mülkiyeti muhafaza kaydı ile satış yapılmaktadır. Bunun dışındaki satışlarda ise alacağın bir kambiyo senedi ile teminat alınması yoluna başvurulmaktadır (Ozanoğlu, 268, dn. 103).

¹⁰² Gürsoy /Eren/Cansel, 675.

¹⁰³ Simen, Türk Özel Hukukunda Şart, Ankara 1992, 147; Pulaşlı, Hasan, Şarta Bağlı İşlemler ve Hukukî Sonuçları, Ankara 1989, 157; Feyzioğlu, 168; Ansay, 111.

¹⁰⁴ Feyzioğlu, 168.

¹⁰⁵ Feyzioğlu, 168; Ozanoğlu, 271.

¹⁰⁶ Feyzioğlu, 168; Ansay, 111; Tandoğan, 319; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 579; Simen, 146; Yavuz, 124; Ozanoğlu, 271; Aksi görüş için bkz. Serozan, Dönme, 104.

¹⁰⁷ Feyzioğlu, 168; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 579.

dadır. Eşyanın maliki halihazırda satıcıdır. Satıcı bu hakkını, alıcıya veya üçüncü kişilere karşı istihkak davası ile ileri sürebilir¹⁰⁸.

3- Şartları

a) Konuya İlişkin Şartlar

Mülkiyeti saklı tutma kaydı ile satımın konusunu ancak taşınır lar teşkil eder. Başka bir deyişle, bu kayıtla taksitle satım ancak taşınır lar için düşünülebilir¹⁰⁹. Bu durumda, taşınmazlar mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin konusu olamazlar. Çünkü, taşınmaz satımında mülkiyetin geçişi, kural olarak tescile bağlıdır. BK. m. 214/I'e göre ise, bir taşınmazın şartla satımı halinde şart gerçekleşmedikçe satımın tapu siciline kaydedilmesi mümkün değildir. Aynı maddenin II. Fıkrası uyarınca, "mülkiyetin satıcı uhdesinde mahfuziyetine dair olan şart dahi tescil olunmaz"¹¹⁰. Tapu siciline tescil olmayınca da, kural olarak taşınmazın mülkiyeti satıcıda kalmakta devam eder. Bu sebeple taşınmazlar, mülkiyeti muhafaza kaydı ile satım sözleşmesine konu olamaz¹¹¹.

Taşınmazlar dışında bütünleyici parçalar da bağımsız olarak mülkiyete konu olamayacaklarından mülkiyeti saklı tutma kaydı ile yapılan sözleşmeye konu olamazlar¹¹². Hatta, başlangıçta mülkiyeti saklı tutma sözleşmesine konu yapılan ve bu kayıtla alıcısına teslim edilmiş bulunan taşınır mal, sonradan bir başka şeyin, örneğin mermer parçasının, merdivenin bütünleyici parçası olduktan sonra, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi artık bir hüküm ifade etmez hale gelir¹¹³.

¹⁰⁸ Tandoğan, 319; Yavuz, 125; Sirmen, 147; Ozanoğlu, 271.

¹⁰⁹ Feyzioğlu, 164; Zevkliler, Aydın, İflasta Mülkiyeti Muhafaza Mukavelesi, AHFM, S. 3-4, Ankara 1968, 197 vd.; Aral, Fahrettin, Mülkiyeti Muhafaza Kaydıyla Satılan Bir Malın Alıcının Alacaklıları Tarafından Haczi, AHFM. S. 1-4, Ankara 1973, 202 vd.

¹¹⁰ Feyzioğlu, 163.

¹¹¹ Feyzioğlu, 164; Taylan, 807; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 577; Zevkliler, Mülkiyeti Muhafaza, 197 vd.; Aral, Mülkiyeti Muhafaza, 202 vd.; Hayvanlar da mülkiyeti saklı tutma kaydı ile satılamazlar. Gerçekten de, MK. m. 764/II gereğince hayvanlar için bu tür anlaşmaların yasak olduğu ifade edilmiştir. Hayvanların tüketilmesi karşısında mülkiyeti saklı tutma kayıtlarını etkili kılmaz zor olacağından ve genellikle daha zayıf durumda olan hayvan alıcılarının bir taksiti ödeyemediği durumda hayvanı iade etmek zorunda kalması, bu yasaklamamın konulmasında rol oynamıştır (Feyzioğlu, 164).

¹¹² Feyzioğlu, 164; Taylan, 807.

¹¹³ Feyzioğlu, 164.

b) Şekil şartları

Mülkiyeti saklı tutma kaydı ile yapılan satışlarda, üçüncü şahısların hukuken korunması gerekir. Kanun koyucu bunun için, mülkiyeti saklı tutma kaydı ile yapılan satışları bir takım ağır şekil şartlarına tâbi tutmuştur. Bununla, alıcının elinde bulunan malvarlığına bakıp o kimse ile hukukî ilişkiye giren, borç ve kredi temin eden üçüncü şahıslar uyarılmış ve bilgilendirilmiş olacaklardır.

Mülkiyeti saklı tutma kaydı ile yapılan satım sözleşmesinin, "... ancak resmî şekilde yapılacak sözleşmenin devralanın yerleşim yeri noterliğinde özel siciline kaydedilmesi ile geçerli olur." (MK. m. 764)¹¹⁴. Buradaki "özel sicil" den maksat, noterler tarafından tutulan sicildir. Bu sicile kayıt, kurucu niteliktedir¹¹⁵.

Bütün bunlara rağmen, yapılan tescil, tapu sicilinin aksine aleniyet fonksiyonuna sahip değildir. Noterlikteki bu özel sicilin herkes tarafından bilindiği kabul edilemez. Üçüncü kişilerin iyi niyetini ortadan kaldırmaz¹¹⁶. Bununla birlikte, alıcı aleyhine icra ve iflas takibine girişen üçüncü kişilere karşı satıcının öncelik hakkı bulunmaktadır¹¹⁷.

4- Hükümleri**a) Genel Olarak**

Sözleşme konusu şey, mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ile birlikte alıcıya teslim edildikten sonra, yarar ve hasarı da kullanma hakkı ile birlikte ona geçmiş olur¹¹⁸. Buna bağlı olarak zilyetliğin korunması yollarından yararlanabilir. Ancak, bu sözleşme ile satıcı mülkiyeti kendinde bulundurma hakkı-

¹¹⁴ MK. m. 764'teki ifadeden, dışarıda düzenlenmiş olan bir sözleşmenin noterde tasdik edilmesiyle mülkiyeti muhafaza kaydı ile ilgili şekil şartı yerine getirilmiş olduğu sonucu çıkmaktadır. Oysa Noterlik kanunu madde 89'da mülkiyeti muhafaza sözleşmesi, noterlerce re'sen düzenlenen sözleşmelerden sayılmıştır. Ancak genel olarak MK. m. 764'ün esas alınması gerektiği kabul edilmektedir (Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 578; Tandoğan, 318; Yavuz, 124).

¹¹⁵ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 578; Serozan, Mülkiyeti Saklı Tutma, 994; Yavuz, 124; Ozanoğlu, 270; Y. 21. HD., 6.5.2004, 2980/4593, "Mülkiyeti saklı tutulmak kaydıyla yapılan satış, noterce özel siciline kaydedilmemişse, kesin satışa dönüşmüş olur" (www.hukukturk.com, erişim tarihi : 4.11.2008).

¹¹⁶ Tandoğan, 318, Feyzioğlu, 167; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 578; Yavuz, 124.

¹¹⁷ Taylan, 809.

¹¹⁸ Taylan, 809.

nı saklı tutar. Mülkiyet alıcıya geçmez¹¹⁹.

Mülkiyeti saklı tutma kaydıyla taksitle satım yapılmışsa, taksitlerden birinin ödenmemesi halinde satıcı, malın geri verilmesini isteyebilir. Satılan şeyin mülkiyetini iddia edebilir. Ancak burada sözleşmeden dönme sebebiyle malın talep edilmesi söz konusu değildir. Çünkü, burada malın mülkiyeti henüz alıcıya geçmemiştir. Bu sebeple, satıcı mülkiyet iddiasına dayanarak istihkak talebinde bulunur¹²⁰.

b) İstihkak İddiası

Mülkiyeti saklı tutma kaydına dayanan satıcı, taksitlerini hiç ödemeyen veya zamanında ödemeyen alıcıdan, bir istihkak davası ile teslim ettiği şeyi geri isteyebilir. Bunun için ödemeyen taksitlerin ardarda iki taksit olması ve bunların toplamının onda birini bulması şartı da yoktur. Alıcının tek bir taksidi ödemedeki temerrüdü bile, satıcının mülkiyeti saklı tutma kaydına dayanarak, satılan şeyin iadesini istemesi için yeterlidir¹²¹.

Satıcının buradaki iddiası, aynî istihkak davası niteliğindedir. Satıcı bu iddia ile satılanın iadesini mümkün kılacaktır¹²².

Satıcının mülkiyeti iddia etmesi halinde, yine uygun kira ve bozulma tazminatını isteme hakkı vardır. Alıcı da, ödediği taksitleri faizi ile birlikte geri alabilir. Alıcı şeye yaptığı masrafları sebepsiz zenginleşmeye göre değil, zilyetliğin iadesi hakkındaki hükümlere (MK. m. 993-995) göre isteyebileceklerdir. Bunun pratik önemi şuradadır; iade ile yükümlü olan kötüniyetli zilyet faydalı masrafların ödenmesini isteyemez. Oysa, kötü niyetli sebepsiz zenginleşen iade zamanındaki fazlalık oranında bunların kendisine tazminini talep edebilir¹²³.

Alıcı, ödenmiş taksit ve masraflarından dolayı şey üzerinde hapis hakkı-

¹¹⁹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, 578; Zevkliler/Havutçu, 87.

¹²⁰ Tandoğan, 313; Zevkliler/Havutçu, 87.

¹²¹ Feyzioğlu, 169; Y. 21. HD., 6.5.2004, 2980/4593, "Davacı, davalıya taksitle ve mülkiyeti saklı tutmak kaydıyla mal satmış diğer davalı bu mala haciz koydurmuştur. Mülkiyetini saklı tutarak taksitle satış yapan davacının istihkak iddiasına dayalı olarak açtığı, haczin kaldırılması davasının kabulü için; borçlunun taksitlerini ödemedeki temerrüde düşmüş olması, alınan taksitlerin borçluya iade edilmesi, bu suretle taksitli satış sözleşmesinden dönülmesi şarttır. Böyle bir durumda iade edilecek bedel üzerinden, haczin bedele dönüştürülmesi suretiyle istihkak davasının kabulüne karar verilmesi gerekir." (www.hukukturk.com, erişim tarihi : 4.11.2008).

¹²² Tandoğan, 304; Yavuz, 125.

¹²³ Tandoğan, 304.

na sahiptir¹²⁴.

c) Satılanın Haczi

Hacizden önce satıcı, herhangi bir nedenle istihkak davası açmış ise, İİK. m. 85 gereği böyle bir malın haczi en sonraya bırakılacaktır.

Haciz konulduktan sonra ise, durum özellik arz etmektedir. Böyle bir durumda satıcı, alıcı kendisi açısından temerrüde düşmediğinden, malı geri isteyemez¹²⁵. Ancak, mal üzerinde de mülkiyet hakkı bulunmaktadır. Bu durumda satıcı İİK. m. 96 hükmüne istinaden istihkak davası açabilecektir. Alıcıdan alacaklı olan kimse ise, satıcıya geri kalan taksitleri ödeyerek haczi devam ettirmek ve sattırmak imkânını elde eder¹²⁶.

d) Alıcının İflası Halinde

Mülkiyeti saklı tutma kaydının değeri özellikle alıcının iflası halinde kendini gösterir. Satıcının, alıcının iflası halinde, alıcıdan olan alacağı İİK. m. 195 gereği muaccel olacağından, alıcı müttemerrit duruma düşecektir. Bu halde ise, satıcının, aynî hakkı bulunduğundan bunu iflas masasına karşı ileri sürebilecektir.

İflas idaresinin, satıcının dönme talebi karşısında taksitleri ve semeni ödeyerek mülkiyetin masaya intikalini sağlama imkânı da bulunmaktadır¹²⁷.

Satıcının sözleşmeden dönerek malı geri alması halinde, satıcının o zamana kadar almış olduğu taksitlerden uygun kirayı ve bozulma tazminatını mahsup ederek bakiyesini masaya iade etmesi gerekecektir.

Konkordato halinde satıcı sözleşmeden dönerse, doğrudan doğruya malı

¹²⁴ Tandoğan, 304.

¹²⁵ Y. 13. HD., 14.5.1976, 2474/4386, "Mülkiyeti saklı tutma koşuluya satılan malın, satıcının alacaklısı tarafından haczedilebilmesi; alıcının taksitleri ödemekte direnmesi ve satıcının sözleşmeyi bozması koşuluna bağlıdır." (www.hukukturk.com, erişim tarihi : 4.11.2008).

¹²⁶ Ansay, 116; Taylan, 810; Y. 13. HD., 14.5.1976, 2474/4386, "Mülkiyeti muhafaza kaydı ile satılan bir malın satıcının alacaklısı tarafından haczedilmesi için, alıcının taksit borçlarını ödemede temerrüt gösterip göstermediğine bağlıdır. Eğer alıcı taksit borçlarını düzenli bir şekilde ödüyor veya alıcı temerrüt göstermesine rağmen satıcı fesih hakkını kullanmıyorsa, alacaklı satış konusu mala haciz koyduramaz. Ancak, henüz ödenmemiş satış parasının haczini isteyebilir. Mülkiyeti muhafaza kaydıyla satılan malın satıcının alacaklısı tarafından haczedilebilmesi, alıcının taksitleri ödemekte temerrüt göstermesi ve satıcının sözleşmeyi feshetmesi şartına bağlıdır" (Karar için bkz. Yavuz, Cevdet, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, İstanbul 1997, 213).

¹²⁷ Ansay, 119.

geri alır. Buna karşılık, taksitlerin ödenmesini isterse, adi alacaklılar gibi konkordatoya iştirak eder¹²⁸.

D- Kalan Taksitlerin Muacceliyetini Talep Hakkı

Taksitle satım sözleşmesinde, taksitlerden birinin ödenmemesi karşısında kalan borcun tamamının ödenmesinin istenebilmesi şartına, muacceliyet şartı denir¹²⁹. Bu şart, bir taraftan alıcıyı ifaya zorlayan, diğer taraftan da satıcının kalan taksitlerin muacceliyeti talebini bazı şartlara bağlı tutarak alıcıyı korumaya yönelik olarak sınırlayan, modern hukuk sistemlerinin sözleşmenin zayıf taraf aleyhine bozulmasını engelleyen bir hukukî kurumdur¹³⁰.

Borçlar Kanunu 224. maddesi ile¹³¹, taksitlerden birinin ödenmemesi halinde diğer taksitlerin de talep edilebilir hale gelmesi için; bu hak sözleşmede açık olarak saklı tutulmuş olmalı, alıcı ard arda iki taksidi ödemede kısmen ya da tamamen temerrüde düşmüş olmalı, ödenmemiş iki taksidin toplamı semenin en az onda birini teşkil etmiş olmalıdır¹³².

Kanun koyucunun satıcının muacceliyet kaydını bu kadar ağır şartlara bağlaması, zayıf durumda olan alıcının korunmasını sağlamaktır. Gerçekten de burada taksitlerini düzenli ödeyen bir alıcının bazı taksitleri ödemede zor durumda kalmasından satıcının yararlanması engellenmek istenmiştir¹³³.

III- Sonuç

Taksitle satım ile ilgili olarak, gerek Borçlar Kanunu'nda gerek Medenî Kanun'da ve gerekse Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, sözleş-

¹²⁸ Ansay, 120.

¹²⁹ Zevkliler/Havutçu, 87; İnceoğlu, 40; Aslan, 323.

¹³⁰ Ozanoğlu, 271.

¹³¹ Tasarı m. 258/II'de muacceliyet kaydı, "... bu hakkı açık biçimde saklı tutmuş olmasına ve alıcının kararlaştırılan satış bedelinin en az onda birini oluşturan ve birbirini izleyen en az iki taksidi veya en az dörtte birini oluşturan bir taksidi ya da en son taksidi ödemede temerrüde düşmüş olmasına bağlıdır." şeklinde ifade edilmiştir.

¹³² İnceoğlu, 43; Aslan, 324; Serozan, Özel Bölüm, 180; Ozanoğlu, 275; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 6/A maddesinin V. fıkrası ise, "Satıcı veya sağlayıcı, taksitlerden birinin veya birkaçının ödenmemesi halinde kalan borcun tümünün ifasını talep etme hakkını saklı tutmuşsa, bu hak; ancak satıcının veya sağlayıcının bütün edimlerini ifa etmiş olması durumunda ve tüketicinin birbirini izleyen en az iki taksidi ödemede temerrüde düşmesi ve ödenmeyen taksit toplamının satış bedelinin en az onda biri olması halinde kullanılabilir. Ancak satıcının veya sağlayıcının bu hakkını kullanabilmesi için en az bir hafta bir süre vererek muacceliyet uyarısında bulunması gerekir" şeklindedir.

¹³³ Ozanoğlu, 275.

menin zayıf tarafı olan alıcıyı (tüketiciyi) koruyucu hükümleri bulmak mümkündür. Özellikle alıcının korunması ile ilgili öngörülen ilk tedbir, temerrüt halinde ortaya çıkan durumdur. Gerçekten de, BK. m. 222-224 ve MK. m. 764-765'te alıcının temerrüdü halinde onu korumak için düzenlemeler getirilmiştir. Aynı şekilde TKHK. m. 6/A'da da muacceliyet kaydı ile bir düzenlemeye yer verilmiştir.

Alıcının taşınır bir malın satış bedelini önceden taksitle ödemeyi, satıcının da bedelin tamamen ödenmesinden sonra malı teslim etmeyi üstlendiği satış, ön ödemeli taksitle satıştır. Mevzuatımızda ön ödemeli satışlar ile ilgili herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Buna karşılık 2008 tarihli Türk Borçlar Kanunu Tasarısı madde 263-272 arasında bu konuda bir düzenleme bulmak mümkündür. Böylelikle alıcının, malın kendisine devrinden önce yapacağı ödemelerde temerrüde düşmesi ile ilgili hükümler getirilmesi yerindedir.

Borçlar Kanunu'nda taksitle satım ile ilgili düzenlemeler, malın bedeli tamamen ödenmeden alıcıya teslim edilmesi, alıcının da bedeli taksitler halinde ödemesine ilişkindir. Bu durumda alıcının taksitleri ödemede temerrüde düşmesi sonucunda satıcının bir takım seçimlik hakları vardır. Öncelikle satıcı, geciken taksidin ifasını ve gecikmeden doğan tazminatı talep edebilir. Eğer satıcı bu hakkını kullanmak istemiyorsa, sözleşmeden dönme veya satılanın mülkiyetini talep etme ya da muacceliyet kaydı varsa kalan taksitlerin muaccel olmasını talep etme hakkına sahiptir. Satıcının bu haklarını kullanmasında sözleşmenin zayıf tarafı olan alıcı mümkün olduğunca özel olarak korunmuştur. Özellikle alıcının o zamana kadar yaptığı ödemeler göz önünde bulundurularak, sözleşmenin ayakta tutulması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu durumda satıcı diğer seçimlik hakları saklı tutmamışsa sadece geciken taksidin ifasını talep etme hakkına sahiptir. Burada alıcının borçlarını ödeme konusunda gerekli güvence vermesi göz önünde bulundurulmalı ve alıcıya ödeme kolaylıkları sağlanmalıdır. Satıcının satılanı geri alması zorlaştırılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

Akıncı, Şahin, Borçlar Hukuku Bilgisi, Genel Hükümler, Konya 2006.

Akıncı, Şahin, Karşılaştırmalı Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Konya 2004.

Ansay, Tuğrul, Türk Borçlar Hukukuna Göre Taksitle Satışlar ve Satıcı, Ankara 1954.

Aral, Fahrettin, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Ankara 2006.

Aral, Fahrettin, Mülkiyeti Muhafaza Kaydıyla Satılan Bir Malın Alıcının Alacaklıları Tarafından Haczi, AHFM. S. 1-4, Ankara 1973.

- Arslanlı, Halil, Ticari Bey', İstanbul 1955.
- Aslan, Yılmaz, Tüketici Hukuku, Bursa 2004.
- Barlas, Nami, Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü, İstanbul 1992.
- Becker, Herman, Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch, Bd. IV, Obligationenrecht II. Abt., Bern, 1934.
- Bilge, Necip, Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, Ankara 1971.
- Buz, Vedat, Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme, Ankara 1998.
- Cavin, P., Schweizerisches Privatrecht, VII/I, Kauf, Tausch und Schenkung, Basel 1977.
- Çörtoğlu, Sahir, Tüketicinin Korunması Yönünden Taksitle Satım Sözleşmeleri, AİTİA Dergisi, C. 6, S. 1-2, Ankara 1974.
- Dalamanlı/Kazancı, İlmî ve Kazaî İçtihatlarla Açıklamalı Borçlar Kanunu, C. III, İstanbul 1990.
- Erdem, Nafiz, Türk Borçlar Kanunu Şerhi ve Davaları, Ankara 1988.
- Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2006.
- Feyzioğlu, N. Feyzi, Borçlar Hukuku, İkinci Kısım, Akdin Muhtelif Nevileri, C. I, İstanbul 1980.
- Giger, Hans, Kommentar zum geplanten Konsumkreditgesetz, Zürich 1980.
- Guhl/Merz/Kummer, Das Schweizerische Obligationenrecht, 8. Auf. Zürich 1991.
- Gürsoy /Eren/Cansel, Türk Eşya Hukuku, Ankara 1978.
- Hatemi/Serozan/Arpacı, Borçlar Hukuku, Özel Bölüm, İstanbul 1992.
- Havutçu, Ayşe, Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müspet Zararın Tazmini, İzmir 1995.
- İnceoğlu, Murat, Taksitle Satımlarda Tüketicinin Korunması, İstanbul 1998.
- Keller/Lörtscher, Kaufrecht, Eine Systematische Darstellung, 2. Auf., Zürich 1986.
- Keller/Schöbi, Das Schweizerische Schuldrecht, Band I, Allgemeine Lehren Des Vertragsrechts, Basel und Frankfurt am Main 1988.
- Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Ankara 2003.
- Kramer, Konsumentenschutz als neue Dimension des Privat- und Wettbewerbsrechts, ZSR Band 120 (1979).
- Oğuzman, Kemal/Öz, Turgut Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2000.

- Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, Eşya Hukuku, İstanbul 2006.
- Oser/Schönenberger, Züricher Kommentar, Bd. V: Das Obligationenrecht, 2. Teil, (Art. 184-418), 2. Auf., Zürich 1936.
- Ozanoğlu, Hasan, Tüketicinin Korunması Açısından Taksitle Satım Sözleşmesi, Ankara 1999.
- Öz, Turgut, İş Sahibinin Eser Sözleşmesinden Dönmesi, İstanbul 1989.
- Pulaşlı, Hasan, Şarta Bağlı İşlemler ve Hukukî Sonuçları, Ankara 1989.
- Reisoğlu, Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2002.
- Serozan, Rona, Borçlar Hukuku Özel Bölüm, İstanbul 2006.
- Serozan, Rona, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, İstanbul 1994.
- Serozan, Rona, Mülkiyeti Saklı Tutma Anlaşması ve Teminaten Temlik, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 1997.
- Serozan, Rona, Sözleşmeden Dönme, İstanbul 1975.
- Sirmen, Türk Özel Hukukunda Şart, Ankara 1992.
- Tandoğan, Haluk, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. I/1, İstanbul 1990.
- Taylan, Erbay, Taksitle Satışlar, Yasa Dergisi, Haziran 1980.
- T.C. Adalet Bakanlığı, Türk Borçlar Kanunu Tasarısı, Ankara 2008.
- Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, Tekinay Borçlar Hukuku, İstanbul 1993.
- Tunçomağ, Kenan, Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. II, İstanbul 1977.
- Von Tuhr/Escher, Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrecht, Band II, Zürich 1974.
- Yavuz, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri, Özel Hükümler, İstanbul 2006.
- Yavuz, Cevdet, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, İstanbul 1997.
- Zevkliler, Aydın, İflasta Mülkiyeti Muhafaza Mukavelesi, AHFM, S. 3-4, Ankara 1968.
- Zevkliler, Aydın/Havutçu, Ayşe, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Ankara 2007.